

Naastenparticipatie in ziekenhuizen: stand van zaken

De zorg van de toekomst maken we samen. Steeds meer organisaties ontdekken hoe waardevol het is wanneer naasten actief betrokken zijn bij de zorg voor patiënten. Met 'naasten' bedoelen we zowel mantelzorgers als andere betrokkenen uit het netwerk van de patiënt. In deze factsheet noemen we dit naastenparticipatie. Deze betrokkenheid versterkt de kwaliteit van zorg, bevordert het welzijn en zorgt voor meer werkplezier bij zorgprofessionals.

Peiling

De NVZ en Vilans hebben in februari 2026 een enquête gehouden onder leden van de NVZ om inzicht te krijgen in hoe zij omgaan met naastenparticipatie:

- Welke stappen zijn al gezet.
- Welke uitdagingen komt men tegen.
- Wat is nodig om naastenparticipatie verder te versterken.

Deze peiling krijgt een vervolg met diepte-interviews met een aantal ziekenhuizen en experts.

Inzichten uit de enquête

Meer dan de helft van alle NVZ-leden heeft de enquête ingevuld (57%).

- De meeste leden herkennen het belang van naastenparticipatie en zijn actief aan het experimenteren of implementeren.
- De structurele borging - in visie, kaders, processen, scholing en monitoring - is nog beperkt.
- Er is grote behoefte aan duidelijkheid, ondersteuning en richting bij wat men nastreeft en wil bereiken.

De sector staat dus collectief in een ontwikkelingsfase, met gedeelde kansen én gedeelde uitdagingen. En óók met een aantal koplopers die stappen hebben gezet waarvan anderen kunnen leren.

Routekaart

De informatie uit de enquête, diepte-interviews en deskresearch wordt door NVZ en Vilans vertaald in een routekaart. Hierin wordt aan de hand van 4 ontwikkelstappen de samenwerking tussen naasten en zorgprofessionals uitgewerkt. Deze routekaart zal tips, tools en goede voorbeelden bevatten voor een aanpak in structuur en cultuur. De routekaart naastenparticipatie verschijnt najaar 2026.

BRIV-model

De inzichten clusteren we aan de hand van het BRIV-model met 4 fasen voor een verbeteraanpak op strategisch, tactisch en operationeel niveau. BRIV staat voor Belichten, Richten, Inrichten en Verrichten.

Belichten

Bewustwording creëren over de maatschappelijke ontwikkelingen van goede zorg doen we samen

Het onderwerp leeft, maar de mate van verankering verschilt sterk.

- De meeste leden praten regelmatig over naastenparticipatie en zien dit als een relevante maatschappelijke ontwikkeling. Toch is slechts een klein deel al zover dat het strategisch of organisatiebreed is ingebed.

Richten

Visie en beleid ontwikkelen met heldere kaders

Visievorming staat (gedeeltelijk) nog in de kinderschoenen.

- Ongeveer een derde van de respondenten geeft aan dat hun organisatie een uitgewerkte visie op dit thema heeft, of dat deze momenteel in ontwikkeling is.
- Het merendeel heeft nog geen visie maar heeft wel duidelijke behoefte daaraan.

De terminologie is divers en nog niet uitgekristalliseerd.

- Mantelzorg wordt het meest gebruikt als term om naastenparticipatie aan te duiden.
- Veel organisaties zoeken naar taal die zowel voor professionals als patiënten en naasten herkenbaar is.

"We hebben nog geen ziekenhuisbrede visie. Iedereen doet nu iets anders."

"We hebben kaders nodig voordat we medewerkers hierin vrij kunnen laten."

Inrichten

"Samen-
werken met
de mantelzorger
gebeurt nu
toevallig, niet
structureel."

"We hebben
goede pilots,
maar komen
niet verder."

Nieuwe werkwijze borgen in werkprocessen

Formele kaders en werkprocessen ontbreken vaak.

- Veel organisaties zijn nog zoekende naar duidelijke afspraken rond samenwerking met naasten.
- Een aanzienlijk deel van de organisaties heeft (nog) geen formele kaders opgesteld voor de samenwerking met naasten.
- Iets minder dan de helft van de organisaties werkt aan het opstellen van kaders, of heeft kaders voor één of meer onderdelen (bijvoorbeeld op het gebied van privacy), maar nog niet volledig of organisatiebreed ingevoerd.
- Naastenparticipatie is veelal gedeeltelijk geïntegreerd in werkprocessen, bijvoorbeeld in enkele protocollen of afdelingen, maar zonder organisatiebrede en consequente toepassing.

Waar in de patiëntreis is naastenparticipatie geïntegreerd?

- Met name bij ontslag/overdracht en tijdens opname.
- Er wordt minder aandacht aan besteed in het voortraject.

Effectmeting is nog nauwelijks ontwikkeld.

- Metingen ontbreken vaak of zijn incidenteel.
- Bij metingen wordt vooral patiënt- en naastentevredenheid gebruikt; gespecialiseerde instrumenten zijn zeldzaam.
- Structurele monitoring ontbreekt nog bijna overal.

Verrichten

"We weten
niet altijd wat
we mogen
vragen van
naasten."

Gelijkwaardig samenwerken in de praktijk

Uitdagingen en belemmeringen zijn onduidelijke verantwoordelijkheden. En onvoldoende afstemming tussen zorgprofessionals en naasten.

Ondersteuning van zorgprofessionals om anders samen te werken met naasten is onvoldoende structureel. De ondersteuning is wisselend en vaak projectmatig.

- Veel organisaties geven aan dat professionals niet specifiek worden toegerust.
- Waar wel ondersteuning in wordt geboden: scholing, e-learning, coaching. Maar vaak is dit versnipperd en niet organisatiebreed.

Successen en aandachtspunten

Naastenparticipatie vraagt om een duurzame verandering in structuur en cultuur. Wat zijn de succesfactoren die helpen om naastenparticipatie vorm te geven?

- Duidelijke en breed gedragen visie.
- Heldere rolverdeling tussen formele en informele zorg.
- Scholing, tijd en middelen.
- Vroegtijdige betrokkenheid van naasten.
- Open communicatie en maatwerk.
- Sterk leiderschap en voorbeeldgedrag.
- Structurele ondersteuning en toerusting van zorgprofessionals.
- Voldoende tijd en personeel.
- Voldoende kennis, vaardigheden en draagvlak.
- Voldoende financiering.
- Zorgvuldige uitwerking van juridische en privacyaspecten.
- Digitale ondersteuning.
- Goede afstemming tussen professionals en naasten.
- Cultuur en houding binnen teams.

Belangrijke aandachtspunten om naastenparticipatie goed neer te zetten:

- Zorgen over veiligheid bij zorgtaken uitgevoerd door naasten.
- Eventuele praktische beperkingen, zoals onvoldoende of ongeschikte ruimte.
- Oog hebben voor de belastbaarheid van naasten.

Organisatie hebben behoefte aan ondersteuning op verschillende niveaus:

- Vooral bij het uitwerken van een visie, kaders, juridische aspecten en procesontwerp.
- Ook bij cultuurverandering, scholing en borging.

De sector zit duidelijk in een ontwikkelfase.

- Het overgrote deel werkt met pilots en kleinschalige initiatieven.
- Slechts enkelen zijn in de fase van borgen en optimaliseren.
- Het beeld: een sector in beweging, maar met grote variatie in volwassenheid.

Lees meer

Lees meer over het thema naastenparticipatie op de website van [NVZ](#) en [Vilans](#).